

Vi anbefaler en tur rundt i Mandø by på egen hånd, og efter turen kan øens smukke og særlige natur udforskes, enten til fods eller på cykel.

Ved ankomsten til øen er det en god idé at starte med at se Naturudstillingen om Mandø og Vadehavet, der er etableret i Klithus Mandø. Den spændende udstilling fortæller om øens hi-

storie, natur, stormfloder, diger, fugleliv og om livet på øen både før og nu; her er gratis entré. (Udstillingen er åbent i Klithusets åbningstider.)

Følger man nu stien forbi den gamle Redningsstation kommer man op på klitten til øens udsigtspunkt mod vest. Herfra er der, især ved solnedgang, en smuk udsigt over havet og vaderne. Neden for klitten står øens stormflodssøjle. Den fortæller, hvor højt vandet stod bl.a. ved Vadehavets største stormflod i 1634. Denne stormflod ødelagde byen på Gl. Mandø, hvorefter øboerne flyttede til de 10 m. høje klitter, hvor byen ligger i dag.

Redningsstationen ejes af Mandø Museum. Den fungerede som redningsstation fra 1912 til 1961. Redningsstationen indeholder en husflids- og souvenirbutik, som er åben i turistsæsonen. Lige overfor redningsstationen står en mindesten over Dronning Dagmar, der her i følge en gammel folkevisе i 1205 betrådte dansk jord for første gang.

Drej nu til højre af Vestervej og til venstre i første kryds af Mandø Byvej. Få meter ved siden af LokalBrugsen og Mandøbussens stoppested ligger Mandøhuset - Mandø Museum, et gammelt skipperhjem, bygget ca., 1831, nu egnsmuseum. Mandøhuset, som udgør Mandø Museum, fremstår nøjagtigt, som da det blev bygget i 1831 og er for størstedelen indrettet, som om skipperfamilien lige er ude et øjeblik. Husets østlige ende er indrettet til separatudstillinger som f.eks. redningsvæsenets historie og strandinger på Mandø og flystyrt under 2. Verdenskrig. Museet huser også øens lokalhistoriske arkiv. Museet drives af frivillige, Museets åbningstider er sammenfaldende med bussernes ankomst- og afgangstider til øen.

Gå nu til højre mod syd her ligger den tårnløse Mandø Kirke, en langhusbygning af munkesten som kan dateres til 1639 (restaureret 1727), med et vest for liggende våbenhus fra 1792. Våbenhuset har to hoveddøre som bruges alt efter hvilken vindretning der er. Vest for kirken står klokkestabelen, der er fra 1939. Kirken er udstyret med fire skibsmodeller, som minder om, at mange af øens beboere tidligere var søfolk. Altertavlen er en kopi af Joakim Skovgaards maleri "Kristus fører røveren i Paradis". Originalen befinder sig nu i København. Desuden prædikestolen fra Ribe Kloster i 1826, romansk døbefont af granit, 10.000 år gamle rensdyrtakker, der en gang blev brugt som hatteknager. Kirken og kirkegården ligger på et værft, for at sikre den under højvande.

Turen går nu tilbage forbi Mandøhuset og videre frem af Mandø Byvej. Her i byens nordlige del ligger Mandø Kro. Kroen blev bygget før år 1900, oprindeligt som forsamlingshus, men blev senere ombygget til kro med restaurant og værelser. Den er blevet renoveret flere gange, men er holdt i den oprindelige stil. Kroen serverer god dansk kromad med inspiration fra lokal området.

Kroen er åben om sommeren.

Sidste stop er byens vartegn møllen, som kan ses fra kroen. Den gamle Mandø Mølle, er en hollandsk vindmølle fra 1832, som har fungeret helt frem til 2. Verdenskrig. Restaurationen fra 2000-2008 er gennemført med udgangspunkt i møllens tidligere

Tur på Mandø

udseende og funktion, med genanvendelse af originale dele. Møllen fremstår i dag fuldt funktionsdygtig, og er i stand til at male korn. Kig ind i møllens lille butik, over-skudet går ubeskåret til møllen.

Låningsvejen

En gåtur ad Låningsvejen er en intens oplevelse, hvor man er i øjenhøjde med havet og den åbne marsk uden at komme helt på Herrens mark.

Turen er 6,5 km.

Husk altid at tjekke tidevandet, og at al færdsel er på eget ansvar.

Mandø Ebbevej

Et skridt længere ud i naturen er gåturen over havbunden ved at følge Ebbevejen, som er afmærket med riskoste.

Turen er ca. 5 km

Husk altid at tjek tidevandet, og at al færdsel er på eget ansvar.

På Mandø mærker man den store natur og som gæst indgår man sammen med øens 30 fastboende hurtigt i naturens rytme, der giver en særlig ro og fokus på de mange indtryk.

Vadehavet er hverken land eller hav. Det ene øjeblik er det tørlagt, og 6 timer senere er det oversvømmet igen. Efter istiden er der sket en stigning i havets vandspejl, og da

der ikke har fundet nogen landhævning sted i det sydvestlige jylland, er der dannet et Vadehav.

Vadehavet strækker sig i alt over 500 km fra Ho bugt i nord til Den Helder, Holland, i syd. Vadehavet, der er af stor betydning for såvel træk- som standfugle, passerer hvert år af 10-12 mio fugle. Der er yngleområde for flere vigtige konsumfiskearter, f.eks. rødspætter og torsk, og det er Danmarks vigtigste yngleområde for den spættede sæl. Livet i vadehavsområdet er en udfordring for både planter og dyr, der må være godt tilpasset for at kunne tåle de ekstreme forhold.

Karakteristisk for vadehavsområdet og for Mandø er marsken, som er et græslandskab, hvis øverste lag (ca. 1 meter) er dannet af ler, ilt og sand, også kaldet klæg. For knap 3.000 år siden steg havniveauet til det, vi kender i dag, og marskdannelsen påbegyndtes. Idag dyrkes der i marsken f.eks. græs, byg hvede og raps. Endvidere græsser meget kvæg i området, og græsarealet vest for diget giver græsning til et stort antal får.

Tidevandet

Tidevandet skabes ved månens og solens tiltrækningskraft. Højvande indtræffer med ca. 12½ times mellemrum, og i Vadehavet er forskellen mellem flod og ebbe ca. 1,70 m. Denne forskel forstærkes ved nymåne, fuldmåne og kraftig blæst.

Tur på Mandø

Afstande

6,5 km fra Ribe diget til Mandø diget.

9 km fra Ribe diget til Mandø by.

11 km fra Vadehavscentret til Mandø by.

Apotek

Håndkøbsudsalg i [Mandø Brugs](#)

Badning

Koresand eller vest for stormflodssøjlen.

Besøgende

Ca. 80.000 turister besøger årligt Mandø.

Falck/Alarm, ring 112.

Cykeludlejning ved [Mandøbussen](#)

Hjertestarter findes til venstre for Mandø Brugs, Byvej 1, 6760 Ribe.

Hunde skal være i snor på Mandø.

Der er ingen hæveautomat på øen.

Indbyggere

Mandø har ca. 35 indbyggere.

Internet

På overnatningsstederne.

Mandø er ca. 8 km² stor.

Taxa

Kontakt Ribe/Esbjerg Taxa +45 75 14 45 00. Vær opmærksom på tidevandet.

Tidevand

Kontakt [Destination Vadehavskysten](#) eller [Mandø Brugs](#) +45 75 44 51 02.

Turistinformation

Mandø byvej 21, åbent dagligt, året rundt.

Offentlige toiletter/handicap toiletter venlige findes ved Klithus Mandø.

Parkering

Gratis parkering i Mandø by. Man parkerer i Mandø by og opdager øen tilfods eller på cykel, det er ikke tilladt at køre rundt på øen.

Politi

Kontakt Ribe Politi +45 76 88 14 48 eller Ring 114.

Post

Postkassen ved Mandø Brugs, den tømmes alle hverdage.

Mandø, øen i Vadehavet imellem Rømø og Fanø, nok en af Danmarks fredeligste øer og har derfor ikke mange lighedspunkter med de andre ferieøer langs Vadehavet.

At Mandø har fået lov at forblive næsten uberørt af turismen skyldes tidevandet, for ved højvande er øen uden for trafikal forbindelse til omverdenen. Mandø er som den eneste ø i det dan-

ske vadehav beskyttet af et havdige næsten hele vejen rundt om den 7,63 km² lille ø. En enkelt klitrække på øens højeste punkt giver indbyggerne i Mandø by beskyttelse mod havet fra vest.

Øens alder

Ingen ved med sikkerhed, hvor længe Mandø har eksisteret. Første gang, man på skrift hører om Mandø, er 1231 i Kong Valdemars Jordebog, og man véd, at der boede mennesker på Mandø i starten af 1300-tallet. Mandø havde været kronens gods indtil 1741, hvor øboerne købte den for 864 rigsdaler, og var nu forpligtet til selv at skulle betale præstens løn og vedligeholde kirken. Man fik endvidere rettighederne til jagt og strandingsgods.

Erhverv

Øens befolkning ernærede sig oprindeligt af fiskeri, siden af søfart. Landbrug har fra 1900-tallet været hovederhvervet. Antallet af heltidslandbrug er faldet fra ca. 25 i 1970 til ét i 1997. I dag lever Mandøs beboere overvejende af pension, deltidslandbrug og turisme.

Stormfloder

Øen har flere gange været ramt af stormflod hvis skadevirkninger siden 1800-tallet har været søgt begrænset ved digebyggeri. Øen blev ramt af omfattende digebrud og oversvømmelser ved stormfloden i 1981, hvor vandet ødelagde både hav- og bydige. Næsten hele Mandø var under vand - 200 får og 18 kreaturer druknede, men heldigvis ingen mennesker. Diget blev forstærket efter stormen, og øen var igen beskyttet af et hav- og bydige. Siden er der kun opstået mindre huller i diget. Under orkanen og stormfloden december 1999 var situationen dog meget kritisk.

Indbyggertal

Befolkningstallet har gennem det sidste århundrede været i tilbagegang, og antallet af fastboende ligger nu på omkring 35, men sommerhusbebyggelsen og turismen udgør en vis kompensation for det faldende befolkningstal. I 1890 havde øen 262 indbyggere, i 2012 kun 37.

Kommune

1970 blev Mandø Kommune optaget i Ribe Kommune og blev dermed fra 2007 en del af Esbjerg Kommune. Øen udgør Mandø Sogn.

Navnet Mandø

Øen kendes fra 1200-tallet som Mannæø, Mannø mændenes ø. Sagnet fortæller, at kun 7 mænd, som tilfældigvis arbejdede med høet inde i Mandø Hølade på fastlandet, overlevede stormfloden i 1558. De 7 mænd fandt i Ho og på Fanø deres nye

Tur på Mandø

koner og flyttede kort tid efter tilbage til Mandø. Der er formodninger om, at navnet Mandø opstod på grund af ovennævnte episode.

Besøg Mandøhuset, som er et gammelt skipperhjem fra 1800-tallet. Fremstår som da huset var beboet - som om skipperfamilien bare lige er ude et øjeblik.

Se også udstillingerne med: Skibsmødeller - Redningsvæsenets historie - Strandinger ved Mandø - Mandødragter og historier fra 2. verdenskrig.

Museet er åbent når skiltet er ude.

Mandø Mølle er øens højeste bygning, der kan ses på lang afstand, og som derfor naturligt er blevet øens vartegn.

Møllen ejes i dag af Mandøforeningen, der søger at bevare møllen som vartegn og turistmål. Et mølleudvalg forestår ved hjælp af frivillige, at skaffe midler til driften, bl.a. ved støttearrangementer og salg af souvenirs med mere.

Øen besøges årligt af ca. 75.000 endagsturister, og møllen vil være åben på [Dansk Mølledag](#) 3. søndag i juni, i højsæsonen, og i øvrigt efter nærmere aftale.

Mandø Kirke er fra 1639 og er den tredje kendte kirkebygning på Mandø. De tidligere kirker er taget af havet.

Mandø kirke er et godt eksempel på at havet og vejret i det hele taget har præget livet på øen. Den nuværende kirke ligger på et værft, for at sikre den under højvande. Kirkens våbenhus fra 1792 har to hoveddøre som bruges alt efter hvilken vindretning der er. Og

sidst men ikke mindst så der altid en kiste klar på kirkens loft, i tilfælde af at forbindelsen til fastlandet er oversvømmet i længere tid end normalt.

Tur på Mandø

Besøg den spændende Naturudstilling om Mandø og få viden om naturen og livet på vadehavsøen Mandø.

Her kan I se, hvordan Mandø opstod, og hvordan Vadehavet omkring øen er opbygget med dyb, priler og store sandbaner som "ørkenen" Koresand. I kan også finde oplysninger om stormfloderne på Mandø, bunddyrene i Vadehavet, fuglene på øen og vaden og øens natur.

Endelig får I oplysninger om, hvordan det var - og er - at leve i et lille samfund, som 2 gange i døgnet er afskåret fra omverdenen.

Redningsstationen ejes af Mandø Museum. Den fungerede som redningsstation fra 1912 til 1961.

I perioden 1912 til 1961 var den med i en større redningsaktion ved fiskekutter Valborg af Fanøs forlis i 1920, hvor 2 mand blev reddet. Derudover nogle mindre aktioner.

Stormflodssøjlen står på vejen gennem klitterne forbi redningsstationen ned til havet. Den fortæller om Mandøs nærkontakt med det ikke altid fredelige Vadehav.

Mange gange gennem århundrederne er havet skyllet ind over øen. Den nuværende stormflodssøjle er opsat i 1959. Den er kronet med en krans af bronze med forbogstaverne for de fire verdenshjørner.

I oktober 1634 blev den danske del af Vadehavet ramt af en storm og efterfølgende stormflod, der for altid forandrede kysten.

Vandstanden stod 6,3 meter over normalen og det skønnes, at mellem 8.000 og 15.000 mennesker druknede under stormen, der ramte hele den jyske vestkyst.

Se også stormflodssøjlen ved Mandø Ebbevej på fastlandet med udskæring af "Fru Ingeborg".

Denne vadehavsø ville bedst udforskes på cykel og/eller med waders/støvler, hvis du ikke vil have, at dine fødder bliver våde/mudrede. Mine rejsekammerater var heller ikke interesserede i, så vi blev ikke for længe, men jeg ville ønske, jeg kunne være blevet længere. Økosystemet er unikt og er på UNESCOs verdensarvsliste, så det er bestemt værd at udforske. Vi var der om sommeren, så vi fik ikke set de trækfugle, men jeg vil bestemt gerne vende tilbage for at gøre det.

Jeg vil foreslå, at du tager til Vadehavscentret (Vadehavscentret) FØR du tager til øen, hvis det er muligt, så du kan forstå, hvad du ser på øen, og også hvad du skal kigge efter. Ideelt set ville jeg gerne have besøgt naturcentret dagen før om eftermiddagen (ved højvande) og så tage til øen næste dag om morgenen (ved lavvande.)

Naturligvis ændrer tidevandsplanen sig i løbet af året og vil diktere, hvornår man skal ud til øen.

Selve byen havde flere faciliteter, end jeg troede, den ville (flere restauranter og kroer.) Jeg var der ikke for disse faciliteter, men hvis du har tid, ville det være dejligt at overnatte der for at se hele tidevandscyklussen og nyde alt, hvad øen har at byde på. Vi var på en dagstur fra Kolding, så vi havde ikke tid til det.

Jeg kan varmt anbefale dette til alle, der er interesseret i naturen og ønsker at se et unikt økosystem tæt på.

Dronning Dagmar var Valdemar Sejr's meget unge dronning fra 1205 og indtil hendes død i 1212.

Hun ankom fra Tjekkiet til Danmark i 1205.

Ankomsten fandt sted på Mandø, og der er opsat en mindesten på Mandø for at markere dette.

På mindestenen er indgraveret vers nummer 6 i digtet "Dronning Dagmars Hiemferd til Danmarck", skrevet af Anders Sørensen Vedel:

"For Mandø kaste de deris Ancker, alt paa din huide Sand:

Toge de hin vnge Frøiken Dagmar, de løffte hende først paa Land."

Når man besøger Mandø, er det naturligt at besøge dette historiske mindesmærke.

Turistguide til Mandø

Oplevelser - seværdigheder - attraktioner

Mandø - er Vadehavets perle. Ikke ret stor kun 8 km² og et indbyggertal på cirka 40 indbyggere. Man kommer Mandø via "Låningsvejen" (6 kilometer), der forbinder Mandø med Vester Vedsted i Jylland.

Et ophold på Mandø er en oplevelse for livet, man bør tage sig tid til at bo her og nyde fred, ro og naturen.

Højsandet Koresand ligger mod sydvest. Et højsand er et område, der som regel ikke er oversvømmet ved højvande.

Mandø by - er beliggende på en klitrække på øens vestligste og højeste punkt. Her ligger byens huse, Brugsen, kroen og Mandø Centret.

Der er også lille campingplads og værelsesudlejning med morgenmad.

Flere af øens beboere er pensionister, der har boet her en stor del af livet.

Turismen er en væsentlig indtægtskilde i sommermånederne.

Nogle få børn kører med traktorbussen til fastlandet og går på Vadehavsskolen i Egebæk-Hvidding.

Kroen og Brugsen (med turistinformation) er byens hjerte, hvor borgere og turister mødes.

Transport og oplevelser

Mandø er en fantastisk oplevelse, det hersker der ingen tvivl om. Besøgende kan opleve den smukke natur med store sværme af fugle og en ro, der giver sjælefred.

Mange grupper kommer i busser fra Jylland og Fyn, og kan nå at opleve Mandø på én dag.

2 firmaer tilbyder transport og oplevelser for grupper:

[Mandø Kro](#) - er samlingsstedet, tilbyder weekendophold, overnatning og restaurant.

Huset er oprindeligt bygget som forsamlingshus og senere ombygget til kro. Stilen er inspireret af området omkring Mandø.

Gode tilbud til traktor transport og bespisning af grupper.

[Mandø Traktorbussen](#) - drives sammen med kroen og er en unik oplevelse på en tur ved Vadehavet. Se den unikke natur

[Mandøbussen](#) - tilbyder traktortransport og driver Restaurant Vadehavet på Mandø.